

Vergaderjaar 2014–2015

31 289

Voortgezet Onderwijs

Nr. 250

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 20 augustus 2015

In maart 2014 heeft uw Kamer het eindrapport voor de pilots «Leerwinst/Toegevoegde Waarde Primair Onderwijs» ontvangen (Kamerstuk 33 157, nr. 59). Begin dit jaar zijn de pilots «Leerwinst/Toegevoegde Waarde Voortgezet Onderwijs» afgerond. Hierbij stuur ik u het eindrapport over de vo-pilots¹, zoals ik heb toegezegd tijdens de begrotingsbehandeling eind 2013.² De pilots zijn opgezet om te achterhalen in hoeverre het mogelijk is om de leerwinst van (groepen) leerlingen en eventueel ook de toegevoegde waarde van de school in beeld te brengen. Bij leerwinst gaat het om de toename van kennis en vaardigheden van leerlingen tussen twee meetmomenten. De toegevoegde waarde is de bijdrage van de school aan deze leerwinst. De gedachte hierachter is dat scholen de informatie kunnen inzetten bij het datagestuurd onderwijs om zo vorm te geven aan een ambitieuze leercultuur met de bijhorende goede onderwijskwaliteit. Binnen de pilots is ook gekeken naar de rol die leerwinst binnen het toezicht kan krijgen.

Waarom deze pilots?

Datagestuurd onderwijs levert een belangrijke bijdrage aan de verbetercultuur op scholen. Met de juiste data, en analyse daarvan, verkrijgen scholen inzicht over waar zij hun verbeteractiviteiten op moeten inzetten om te komen tot de gewenste resultaten en onderwijskwaliteit. Ik stimuleer daarom datagestuurd onderwijs met diverse projecten. Bijvoorbeeld de datateams van de Universiteit Twente, de ontwikkeling van de diagnostische tussentijdse toets (DTT), School aan Zet en diverse projecten bij de VO-raad. Ook de pilots «Leerwinst/Toegevoegde Waarde VO» zijn opgezet en uitgevoerd vanuit de wens datagestuurd onderwijs te stimuleren.

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

² Kamerstuk 33 750 VIII, nr. 13.

Een voorbeeld dat illustreert tot welke inzichten het gebruik van leergroei-gegevens kan leiden is het volgende. Een deelnemende school kwam op basis van een analyse van de leergroei van de leerlingen tot het inzicht dat de resultaten van de leerlingen voor meerdere cohorten achteruit gingen. Dit kon de school direct herleiden tot de intensieve ondersteuning die de leerlingen de eerste twee leerjaren ontvingen, maar die voor de inmiddels oudere leerlingen in laatste twee leerjaren niet langer nodig werd geacht. Op basis van de analyse in het schoolrapport besloot deze school de ondersteuning voor de leerling minder snel af te bouwen, zodat de leerlingen meer geleidelijk hun eigen verantwoordelijkheid konden nemen. De analyse van de leergroeigegevens leverde hier directe aangrijpingspunten voor een effectieve verbeteractie. Kortom, inzicht in de leergroei van de leerlingen kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verbetercultuur op scholen en leidt daarmee tot een betere kwaliteit van de lessen.

Opzet en uitvoering van de pilot

Van najaar 2012 tot najaar 2014 hebben 25 scholen (met één of meer afdelingen) aan de pilot deelgenomen. Opdat de werkwijze goed in de staande praktijk op de scholen zou passen is steeds uitgegaan van de (toets)gegevens die op de scholen al aanwezig waren. De afgenomen toetsen van Cito, Diataal, TOA Toets, Route VO en Deviant geven een beeld van de ontwikkeling van de leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde/rekenen. Op basis van de toets- en overige leerlinggegevens (lwoo, apcg, eindtoetscore etc.) kregen de scholen twee keer een schoolrapportage van een schoolondersteuningsbureau en een toelichtend gesprek.

Binnen het pilotproject is gekeken naar de mogelijkheden om op basis van de genormeerde, methode-onafhankelijke toetsen de leerwinst en de toegevoegde waarde te bepalen. Door scholen op weg te helpen bij de analyse van de gegevens kunnen zij zich bewust worden van de vele inzichten die dit kan opleveren. Zo merkte de schoolleider van één van de deelnemende scholen op dat zijn school jaarlijks de (eind)examenresultaten al analyseerde. De analyse van de leergroei geeft de school nu echter inzicht in de tussentijdse resultaten van de leerlingen. Door deze gegevens te betrekken in de analyse kan tijdig worden bijgestuurd.

Belangrijkste bevindingen (opbrengst) van de pilots

De pilots maken duidelijk dat veel scholen de instrumenten voor het in kaart brengen van de leerwinst (of liever «leergroei») al in huis hebben. Nu is het zaak dat scholen deze data ook gaan inzetten bij het datagestuurde onderwijs om zo voor de leerlingen het best mogelijke onderwijs vorm te geven.

De leerwinst, of leergroei, van leerlingen wordt bepaald met behulp van methode-onafhankelijke toetsen. De informatie die scholen hiermee verkrijgen over de vorderingen van de leerlingen is bij uitstek geschikt om in te zetten bij de differentiatie. Scholen kunnen eruit opmaken elke leerling voor welk onderwerp ondersteuning dan wel extra uitdaging nodig hebben. Waar staan de individuele leerlingen in hun ontwikkeling en waar kunnen zij nog meer leergroei behalen? Indien leraren deze informatie inzetten en waar nodig in de klas een gedifferentieerd lesstofaanbod (dat direct aansluit op de leerbehoeften van de leerlingen) verzorgen, beïnvloedt dit ook de motivatie van de leerlingen positief. Zo kunnen leerlingen hun talenten optimaal ontplooien. Voor veel scholen is het maken van deze vertaalslag de komende jaren de voornaamste uitdaging.

De toegevoegde waarde van een school bepalen we door rekening te houden met allerlei factoren die de leergroei van een leerling beïnvloeden, maar buiten de invloedssfeer van de school liggen. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan het opleidingsniveau van de ouders of meer algemeen de thuissituatie. Een maat voor toegevoegde waarde, waarbij de leergroei van de school is gecorrigeerd voor deze achtergrondkenmerken en het instroomniveau van de leerling, is in deze pilot niet haalbaar gebleken. Om te komen tot een maat voor toegevoegde waarde zijn gegevens van veel meer scholen en geavanceerde statistische modellen nodig. Voor een afzonderlijke school is het daarom niet mogelijk om zelf precies de toegevoegde waarde, in vergelijking met andere scholen, te bepalen. En zelfs dan is het nog de vraag of het haalbaar is te komen tot een maat voor toegevoegde waarde waarin scholen zich herkennen, zo heeft de OESO terecht opgemerkt³. Daarbij is de gebruikswaarde van een maat voor toegevoegde waarde voor scholen beperkt. De scholen krijgen hiermee pas achteraf (als de betreffende leerlingen inmiddels van school zijn) inzicht in hun toegevoegde waarde. Deze methode levert daarom maar zeer beperkte aanknopingspunten om tussentijds bij te sturen op het onderwijsleerproces.

In het toezicht zijn er wel kansen om op termijn een maat voor toegevoegde waarde te hanteren bij de risicodetectie. Hierbij kan de inspectie bijvoorbeeld de examengegevens en de informatie over het beginniveau van de leerling (eindtoets) aan elkaar relateren. Hoewel dit een weinig genuanceerde maat voor toegevoegde waarde oplevert, wordt hiermee wel inzichtelijk of scholen een matige, gemiddelde of bovengemiddelde leergroei voor de leerlingen realiseren. Voor het toezicht kan dit op den duur een zinvolle indicatie zijn dat de school kansen laat liggen zodat de inspectie daarover het gesprek met de school aan kan gaan. Het is dan aan de scholen om inzichtelijk te maken in hoeverre zij dit zelf ook in de gaten hebben (bijvoorbeeld door de eigen toetsgegevens te analyseren) en vooral welke acties zij nemen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren.

De pilots tonen aan dat het voor scholen goed mogelijk is om de leergroei van de leerlingen inzichtelijk te maken op basis van de op scholen aanwezige toetsgegevens. Voor een deel van de scholen in de pilot was het analyseren van de tussentijdse toetsgegevens nog relatief onbekend. Voor hen waren de rapporten en toelichtende gesprekken echt nodig om de reeds aanwezige data te begrijpen. Tijdens de pilots bleek dat veel scholen nog geen optimaal gebruik maken van de beschikbare data. Dit komt deels doordat het analyseren van deze data voor veel docenten nog ingewikkeld is. We kunnen aannemen dat de docenten van de deelnemende scholen hierin geen uitzondering vormen. Het analyseren van de data vergt bepaalde vaardigheden die docenten niet altijd tijdens hun opleiding of «on the job» meekrijgen (bekendheid met de functionaliteiten van de toetsystemen, inzicht in de omvangrijke tabellen etc.). Dit geldt zeker ook voor de vervolgstap, de vertaalslag van leerwinstdata naar concrete acties. Een aantal deelnemende scholen geeft aan dat zij op dit punt graag ondersteuning voor de docenten en teamleiders zouden krijgen.

Opvallend veel deelnemende scholen willen ook op het vlak van de niet-cognitieve vaardigheden de leergroei in kaart brengen. Te denken valt dan aan de sociale vaardigheden, persoonlijkheidsvorming of creativiteit. Scholen willen de leerlingen helpen zich in de volle breedte optimaal te ontwikkelen. Vooralsnog zijn er wel meetinstrumenten beschikbaar om

³ OESO (OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development) (2014), OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education. Netherlands.

dergelijke zaken in kaart te brengen. Deze toetsen zijn echter niet genormeerd en ook (nog) niet geschikt om de leergroei in kaart te brengen. Toetsmakers zijn aan zet om hun instrumenten verder te ontwikkelen zodat scholen de leergroei van hun leerlingen op niet-cognitief vlak op termijn in kaart kunnen brengen.

De ervaringen uit de pilots voeden ook de vormgeving van het toezicht. Duidelijk is dat indien een school op basis van de bestaande, genormeerde en methode-onafhankelijke toetsen inderdaad de leergroei van de leerlingen in kaart brengt en deze informatie inzet bij de vormgeving van het onderwijs, dit voor de inspectie een reden is de kwaliteitszorg positief te beoordelen. Door hierop in haar toezicht te wijzen verwacht ik dat scholen zich gestimuleerd voelen dit op te pakken.

Zoals ook blijkt uit het rapport «Informatiegebruik voor kwaliteitsverbetering» dat ik u begin dit jaar heb toegezonden (Kamerstukken II, 2014–2015, 30 183, nr. 29), gebruiken scholen uiteenlopende gegevens bij de vormgeving van het datagestuurd onderwijs. De genormeerde methode-onafhankelijke toetsen die in de pilot «Leerwinst/Toegevoegde Waarde VO» zijn gebruikt zijn daarvan vaak, maar niet altijd, onderdeel. Ik vind het ook belangrijk dat scholen hierin hun eigen keuzes maken. Een ambitieus leerklimaat dient tenslotte vorm te krijgen op basis van de eigen definitie van onderwijskwaliteit. Deze definitie bepalen schoolleiding en docenten binnen de school in gezamenlijkheid. Wat echter opvalt is dat verbeteracties binnen scholen vaak vooral op schoolniveau spelen zonder dat dit leidt tot aanpassingen in de klas.⁴ En zoals gezegd ligt hier de komende tijd voor veel scholen de uitdaging: in de vertaalslag naar de vormgeving van het onderwijs in de klas.

Voortgang ontwikkeling leergroeimodule primair onderwijs

Vorig jaar heb ik aan uw Kamer toegezegd om voor het po te streven naar een «leergroeimodule» waarmee scholen op een eenvoudige manier de leergroei van alle leerlingen kunnen berekenen op basis van bestaande toetsgegevens.⁵

Inmiddels zijn met de scholen, de PO-Raad, het Cito en aanbieders van leerlinginformatiesystemen afspraken gemaakt over de gewenste functionaliteit en uitgangspunten van een leergroeimodule voor het po. Conform deze afspraken vindt nu de ontwikkeling plaats van een module die naadloos aansluit op de door scholen gebruikte leerlinginformatiesystemen. Zodra de module gereed is zullen de PO-Raad en de inspectie samen met een aantal schoolbesturen het gebruik van het concept leergroei in de praktijk verder ontwikkelen. Doel van deze vervolgpilot is om scholen meer ervaring te laten opdoen met het zelfstandig berekenen van leergroei en met het analyseren en interpreteren van de resultaten.

Hoe nu verder?

Met de pilots Leerwinst/Toegevoegde Waarde is zowel in het po als het vo een belangrijke stap gezet in de ontwikkeling van het datagestuurd onderwijs. Scholen hebben (deels zonder dat zij dit goed beseffen) een instrument in handen om de aanwezige gegevens zinvol in te zetten bij de vormgeving van dit onderwijs en daarmee de eigen verbetercultuur.

Zoals gezegd blijft het gebruik van data voor de vormgeving van het onderwijs in de klas aan (groepen van) leerlingen achter. Ook uit onderzoek van de Universiteit Utrecht en Universiteit Twente naar

⁴ O.a. uit het Onderwijsverslag 2013–2014.

⁵ Kamerstuk 31 293, nr. 204.

datagestueurd onderwijs blijkt dat de cyclus «data-interpretatie-handeling» soms lastig is voor leraren. Naar aanleiding van deze onderzoeksresultaten bieden beide universiteiten op hun lerarenopleiding inmiddels een module aan waarin datagebruik in de klas centraal staat, zodat toekomstige leraren met meer bagage op dat vlak de lerarenopleiding verlaten. Een voorbeeld dat de andere lerarenopleidingen de komende jaren hopelijk zullen volgen.

De VO-raad zet een stimuleringsprogramma op om scholen te ondersteunen bij de versterking van de interne, lerende cultuur; het project «Naar een ambitieus leerklimaat». Het streven van dit project is scholen te laten werken aan een ambitieus leerklimaat om zo tot nog beter onderwijs te komen. Het project wordt in het najaar van 2015 in samenwerking met zo'n vijftig scholen vormgegeven, zodat in 2016 een aanbod voor alle scholen met verbeterambities beschikbaar is. In dit project zal ook veel aandacht zijn voor de vormgeving van het datagestueurd onderwijs bij de scholen. Ik ondersteun dit project (dat is opgezet in het kader van het Sectorakkoord 2014–2017) financieel, omdat ik het streven naar een ambitieus verbeterklimaat op alle scholen van harte onderschrijf.

Ook met de pilot Diagnostische tussentijdse toets (DTT) investeer ik de komende periode in het datagestueurd onderwijs. De diagnostische tussentijdse toets is een, voor scholen gratis, adaptieve toets voor leerlingen aan het einde van de onderbouw vo (vmbo en 3 havo/vwo). De DTT levert specifieke informatie over de ontwikkelpunten van leerlingen op. De toets wordt in een pilot samen met scholen ontwikkeld. In die pilot worden de inzichten uit de pilots «Leerwinst/Toegevoegde Waarde VO» gebruikt. Er wordt daarbij stevig ingezet op het gebruik van de resultaten op klasniveau, door samen te werken met de SLO en de Universiteiten van Maastricht en Twente. In het najaar stuur ik uw Kamer een voortgang over het verloop van deze pilot, waaraan inmiddels ruim 200 scholen meedoen. Ik ga dan nader in op de wijze waarop dit project een bijdrage levert aan meer datagebruik in de klas.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
S. Dekker